

ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Дем'янчук Л.С

*студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

Шмиглюк О.Г.

*науковий керівник,
асистент кафедри теоретичної психології та психології розвитку
Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

Сучасний світ характеризується все більшою особистісною мобільністю, відкритістю до нового, що в свою чергу впливає на інтеграцію різних етносів, культур, національних цінностей. В процесі соціального пізнання людей важливу роль відіграють соціальні стереотипи, а в процесі формування уявлень та ставлень до різних етнічних груп/національностей визначальним є етнічні стереотипи, які являються структурним компонентом етнічної самосвідомості.

Етнічна самосвідомість виступає формою усвідомлення особистістю чи народом своєї належності до певного етносу, що базується на спільності мови, культури, історичної долі й визнанні особливих специфічно-історичних рис свого народу. Етнічна самосвідомість – це уявлення індивіда чи цілої групи людей про себе чи образ свого етносу, які відображають знання про власну етнічну групу та ставлення до цієї групи [1, с.65-70]. Хоча людина і являється суб'єктом активності та визначається своєю здатністю усвідомлювати, відчувати та рефлексувати себе як особистість та як носія етносу та діяти у відповідності з цим[6,с.261-266], але установки, знання (етнічні стереотипи) щодо своєї та інших етнічних груп впливають на формування образу того чи іншого етносу.

Етнічний стереотип В.Євтух визначає як спрощений усталений образ носіїв тієї чи іншої етнічності (групи, окремої особи), через який докільля сприймає їх у процесі взаємодії з ними; схематизований, емоційно забарвлений і надзвичайно

стійкий образ етнічної групи спільноти, який легко розповсюджується на всіх її представників; схематизована програма поведінки, яка є типовою для представників будь-якої етнічної спільноти. В етнічному стереотипі, зазвичай, зафіксовані оцінювальні думки про моральні, розумові, фізичні якості представників різноманітних етнічних спільнот.

Вивченням проблеми етнічних стереотипів займалися багато науковців:

Т. Стефаненко, У. Ліппман, А. Садохін, М.Лебедева, Т. Шибутані, Р. Таджура, І. Марковина.

Етнічні стереотипи як один із видів соціальних стереотипів, визначає Т. Стефаненко, зазначаючи, що вони описують членів етнічних груп, приписуються їм або асоціюються з ними [2,с.100-123].

У. Ліппман, визначив етнічний стереотип як «спрощений, схематизований, емоційно забарвлений і надзвичайно стійкий образ будь-якої етнічної групи або спільноти, з легкістю розповсюджуваний на всіх її представників» На його думку: «Стереотипи — це упереджені думки, які рішуче управляють усіма процесами сприйняття».

Як сукупність відносно стійких уявлень будь-якого етносу про моральні, розумових, фізичних якостях, властивих представникам інших етнічних спільнот визначає етнічний стереотип А. Садохін [3, с 60-63].

М.Лебедева говорить про стереотипи в цілому і етнічні стереотипи зокрема, наголошуючи на тому, що вони визначаються не уявленнями одного індивіда, а фактом «групової згоди. Тобто вони виникають не в головах окремих людей, а в свідомості великих груп людей.

Як популярне поняття, визначає соціальний стереотип Т. Шибутані, зазначаючи те, що він означає приблизне угруповання людей, з точки зору якоїсь легко помітної ознаки, що підтримується поширеними уявленнями щодо властивостей цих людей [4,с.125-136].

Р. Таджура, розуміє під соціальним стереотипом «схильність суб'єкта сприймати легко і швидко, укласти сприймання людини в певні категорії в залежності від її віку, статі, етнічної приналежності, національності і професії і

тим самим приписувати йому якості, які вважаються типовими для людей цієї категорії».

На думку, І. Ю. Марковина стереотипи є формою колективної свідомості, тому їх слід шукати в об'єктивних умовах життя людей, котрим характерно багаторазове повторення одноманітних життєвих ситуацій. Це одноманітність закріплюється у людини як стандартні схемі і моделі мислення [5,с.40-44].

Т.Г Стефаненко виділяє 2 види етнічних стереотипів:

1. Ауостереотип – уявлення людей про себе і інших представників своєї національності.

2. Гетеростереотип - уявлення про людей інших національностей.

Етнічний ауостереотип є складовою частиною етнічної самосвідомості, в структурі якого виділяють 2 компоненти:

- Когнітивний - уявлення про минуле і сьогодення свого народу.
- Емоційний - національні почуття.

В. Євтух , серед найбільш суттєвих властивостей етнічного стереотипу виділяє: 1) емоційно-оцінювальний характер; 2) стійкість та ригідність до нової інформації, щоправда, стійкість стереотипів є відносною: при зміні відносин між групами або при надходженні нової інформації їх зміст і навіть спрямованість може змінюватися; 3) узгодженість, тобто висока ступінь єдності уявлень членів групи як про власну етнічну групу (автостереотипи), так і інші етнічні групи (гетеростереотипи);екзоетнічний стереотип – етнічний стереотип, який використовується екзоетніками (носіями тієї чи тієї етнічності) для характеристики етнічних акторів (наприклад, "сепаратист"); етнічний автостереотип — уявлення членів етнічної спільноти про самих себе, самооцінка себе у контексті взаємодії з іншими, зазвичай іноетнічним довкіллям; гетеро стереотипи - сукупність уявлень про риси і особливості інших етнічних груп. Гетеростереотипи можуть суттєво відрізнятися від власних уявлень іншого етносу про себе [2,с.156-159].

Отже, теоретичний аналіз даної проблематики дозволив нам виокремити підходи до визначення поняття етнічні стереотипи, їх класифікацію та суттєві властивості. Розглянуті нами аспекти далеко не вичерпують усього розмаїття

підходів і методів дослідження цієї галузі, що створює перспективи для подальшого дослідження даного явища.

Література

1. Савицька О.В. Етнопсихологія: навчальний посібник / О.В. Савицька, Л.М. Співак – К.: Каравела, 2011. – 264 с.
2. Євтух В. Етнічність : [енциклопедичний довідник] / В. Євтух ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. – К. : Фенікс, 2012. – 396 с.
3. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком / А.А.Бодалев – М.: МГУ, 1982. – 280 с.
4. Хотинець В.Ю. Этническое самосознание / В.Ю. Хотинець– СПб.: Алетейя, 2000. - 240с.
5. Агеев В.С. Психологические и социальные функции полоролевых стереотипов / В.С. Агеев // Вопросы психологии. — 1987. — № 2. — С. 152-158.
6. Шмиглюк О. Г. (2016) *Особливості уявлень учасників ато про сучасного Українця.* / Шмиглюк О. Г. - Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України (5). pp. 261-266.